

Arş. Gör. Emine Meliknur KILIÇ**

ÖZ

Bu makale, uzun metrajlı filmler için bölgesel lisansların rolünü AB'deki yargı ve piyasa gelişmelerinin arka planına göre tartışmaktadır. Şu anda, bölgesel lisanslar Avrupa'da filmlerin işletilmesi ve finanse edilmesinin temel taşı olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, mevcut film finansmanı modelleri, hem küresel çevrimiçi video platformlarının çalkantılı büyümesi gibi pazar gelişmelerinden hem de tek pazara ulusal-bölgesel engelleri kaldırmayı amaçlayan AB hukukundaki gelişmelerden dolayı artan bir baskı altındadır. Dağıtım hakkının birlik çapında tüketilmesi kuralı, AB Taşınabilirlik Tüzüğü ve uydu yayını ve çevrimiçi eşzamanlı yayın için menşei ülke kuralları bunlara örnek olarak verilebilir. AB rekabet hukuku, bölgesel münhasırlık verilmesine ek sınırlar koymakta ve lisanssız bölgelerdeki tüketicilere/izleyicilere "pasif" satışları engelleyen veya kısıtlayan yayıncılık ve ödemeli televizyon lisanslarına ilişkin hükümleri yasaklamaktadır. Altta yatan bölgesel haklar artık bölgesel hibeleri desteklemediğinden, hak sahiplerinin sözleşme yoluyla bölgesel münhasırlığı koruma özgürlüğü, AB rekabet hukukuna karşı giderek daha savunmasız hale gelecektir. Bölgesel münhasırlığın vazgeçilmez olduğu film sektörü için, Avrupa Komisyonu "grup muafiyetleri" şeklinde belirli rekabet hukuku kuralları oluşturabilir. Dil münhasırlığı -yani, bir filmin farklı dil versiyonları için münhasır hakların verilmesi- bölgesel lisanslamaya pratik ve yasal olarak daha güçlü bir alternatif sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Film finanse etme, Film fonlama, Bölgesellik, Telif Hakkı, Ön satış.

ABSTRACT

This article discusses the role of territorial licences for feature films against the background of judicial and market developments in the EU. Currently, territorial licences are deemed a cornerstone of the exploitation and financing of films in Europe. However, current models of film financing are under increasing pressure both from market developments such as the turbulent growth of global online video platforms, and from developments in EU law aimed at removing national territorial barriers to the Single Market. Examples are the rule of Union-wide exhaustion of the distribution right, the EU Portability Regulation and the country of origin rules for satellite broadcasting and online simulcasting. EU competition law sets additional limits to grants of territorial exclusivity, and prohibits clauses in broadcasting and pay television licences that prevent or restrict "passive" sales to consumers/viewers in non-licensed territories. The freedom of right holders to preserve territorial exclusivity by way of contract is likely to become increasingly vulnerable to EU competition law, as underlying territorial rights no longer support territorial grants. For the film sector where territorial exclusivity remains indispensable, the European Commission could create specific competition law rules in the form of "block exemptions". Language exclusivity – i.e. exclusive grants of rights for distinct language versions of a film – could provide a practical and legally more robust alternative to territorial licensing.

Keywords: Film financing, Film funding, Territoriality, Copyright, Presales.

* (Çeviri Makale, Geliş Tarihi: 31.01.2021 / Kabul Tarihi: 26.04.2021). Makalenin orijinal adı (İngilizce): "Film Financing in the Digital Single Market: Challenges to Territoriality"; Açık lisans ürünü olan bu makale Creative Commons Attribution 4.0 Uluslararası Lisansı uyarınca hak sahibi tarafından işleme ve yeniden kullanıma izin verilmiştir, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> (erişim tarihi 05.10.2020); Çeviriye konu edilen bu makalenin orijinal künyesi şu şekildedir: Hugenholtz, P.B., Poort, J. Film Financing in the Digital Single Market: Challenges to Territoriality. IIC 51, 167–186 (2020). <https://doi.org/10.1007/s40319-019-00900-2>.

** İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi (eminemeliknur.kilic@bakircay.edu.tr., ORCID: 0000-0003-0323-0293).

Atıf/ Citation: **Hugenholtz, P.B. & Poort, J.** (2020) Film Financing in the Digital Single Market: Challenges to Territoriality, IIC 51, s. 167–186 (Çeviren: **Kılıç, Emine Meliknur** (2021) 'Dijital Tek Pazarda Film Finansmanı: Bölgeselliğin Zorlukları', TFM, C: 7, S: 1, s. 159-178).

I. GİRİŞ

Avrupa'nın büyük bölümünde tüketicilere uygun fiyatlı geniş bant erişimi sağlayan son on yıldaki dijital devrim, Avrupa Birliği'ndeki görsel-işitsel pazarlar üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Sinemalar, karasal ve uydu yayıncılığı ve kablo dağıtımı, film işletmesinin önemli kanalları olmaya devam ederken, çevrimiçi hizmetler ve platformlar, DVD'lerin kiralanması ve satışlarının eşzamanlı olarak düşmesiyle birlikte hızla önemli pazar payı elde etmiştir. Muhtemelen, film dağıtımının geleceği büyük ölçüde dijital dünyada yatmaktadır.

İnternet hiçbir doğal sınır tanımadığından, dijitalleşme yeni küresel oyuncuları Avrupa pazarlarına girmesini sağlamakla birlikte filmleri dağıtmak ve finanse etmek için mevcut iş uygulamalarını ve modellerini baskı altına almıştır. Dijital tek pazara ulaşmanın önündeki yasal engelleri kaldırmayı amaçlayan AB politikaları bu gelişmeyi daha da kötüleştirmektedir. AB'de, telif hakkının sahibine verdiği münhasırlık, ilke olarak hakkın verildiği üye devlet ile sınırlıdır. Bu, hak sahiplerinin ve lisans sahiplerinin pazarları ulusal sınırlar boyunca ayırmalarına ve finansman modellerini buna göre yapılandırmalarına olanak tanır. Ancak, bu durum Avrupa içi ticaret ve hizmetlere engel teşkil edebileceğinden, 1990'lardan itibaren bölgeselliği iç veya tek pazarın gelişen ihtiyaçlarıyla bağdaştırmak için çeşitli Avrupa politikaları ve düzenleyici araçlar uygulamaya kondu. Bu tür AB politikaları, birçok paydaş tarafından Avrupa görsel-işitsel endüstrisi için hayati önem taşıyan mevcut film finansmanı uygulamalarını etkileyebilecektir.

Bu durum, bu makalenin temel sorularını gündeme getirmekte: bugün Avrupa'da karmaşık bir bulmaca haline gelen uzun metrajlı filmleri finanse bölgeselliğin oynadığı rol tam olarak nedir? Tek pazara yönelik ulusal engelleri kaldırmayı amaçlayan AB hukukundaki yargı ve yasa kaynaklı gelişmeler, bölgesel münhasırlığa dayalı film finansman modellerini nasıl etkiler? Ve istenirse, filmlerin

bölgesel işletme modeli bu gelişmelerle nasıl bağdaştırılabilir?

Bu makalenin yapısı şu şekildedir: 2. bölümde kısaca film finansmanındaki temel konuları ve bölgesel ruhsatlandırmanın genel rolünü açıklanmakta; ardından 3. bölümde, bu sorunların Avrupa'da nasıl şiddetlendiği analiz edilmektedir. 4. Bölümde, telif hakkındaki bölgeselliğin rolü ile son yıllarda AB mevzuatı ve içtihadındaki gelişmelerin bir sonucu olarak karşılaşılan zorluklar incelenmektedir. Sonra, 5. bölümde, dil ayrıcalığı potansiyel olarak daha güçlü bir alternatif bölgesel münhasırlık olarak ortaya konur. 6. bölüm ile makale sonuçlandırılmaktadır.

II. FİLM FİNANSMANI VE BÖLGESEL Lİ-SANSLAMA

Filmler deneyim ürünleridir: bir tüketici, bir filmi izledikten sonra gerçekten takdir edip etmediğini bilir¹. Kalite emareleri, tüketicilerin bu belirsizlikle başa çıkmasına yardımcı olur. Ünlü aktörlerin, yönetmenlerin ve stüdyoların *itibarları* buna örnektir. Devam filmleri de bu arka plan akılda tutularak anlaşılabilir: Bir önceki filme benzer bir oyuncu kadrosu oluşturmaktaki hedef, tarzı ve hikayesi olmasının yanında önceki başarısından yararlanmayı da hedeflemektedir. İkinci olarak, *fragmanlar*, tüketicilerin bir filmi izleyip izlemeyeceklerine karar vermeden önce örneklemelerine olanak sağlayan bir yoldur. Üçüncüsü, öneriler, incelemeler ve ödülleri şeklinde *tanınma*, tüketicilerin ön belirsizliğini azaltabilir. Herkes, herkesin bahsettiği filmi görmek istediği için kendi kendini cesaretlendirebilir ve olumlu tüketim dışsallıklarına yol açabilir. Yaratıcı çalışmalara olan talebin önceden belirsiz olduğu ve daha sonra bile kolayca anlaşamadığı gözlemi, bu, "kimse bilmiyor" ilkesini beslemektedir². Ticari film-

¹ Bu makale uzun metrajlı kurgu filmlerine odaklanmakla birlikte, tartışılan önermeler diğer birçok içerik, belgeseller ve televizyon dizileri gibi diğer görsel-işitsel yapımlar için de geçerlidir.

² **Caves** Richard E. (2000) Creative industries: Contracts between art and commerce. Harvard University Press, Cambridge.

ler için pazarlama bütçelerinin neden filmin yapım maliyetlerinin yarısından fazlasını oluşturabileceğini açıklamaya da yardımcı olur³. Ancak pahalı pazarlama kampanyaları bile başarının garantisi değildir.

Film prodüksiyonu, tüm prodüksiyon, pazarlama ve hakların onaylanma sürecinin (örneğin, bir filmin mevcut bir romanı temel alması durumunda) birkaç yıl sürebilecek olan yaratım sürecinde finanse edilmesi gerektiğinden, nispeten yüksek ön yatırımlar gerektirir. Bütçeler on milyonlarca Euro'ya ulaşabilir ve finansörler genellikle üretim başlamadan önce bütçelerin güvence altına alınmasını talep eder. Yüksek sabit *ön* maliyetler ve ek müşterilere hizmet etmenin düşük marjinal maliyetleri, önemli ölçekte ekonomileri anlamına gelir: ticari olarak, izleyici başına ortalama maliyet pazar büyüklüğüyle birlikte hızla düştüğü için filmler büyük pazarlardan yararlanır. Uluslararası gişe rekorları kıran bir oyuncu için, yüz milyon Euro'yu aşan üretim maliyetleri bile kolayca geri kazanılabilir.

Yüksek *ön* talep belirsizliği ve yüksek *ön* ödemeli yatırımlar, bir filmi finanse etmenin temel zorluklarının temelidir: ticari yatırımcılar, aşağı yönlü riskten kaçınırlar ve daha riskli yatırımlardan daha yüksek getiri beklerler. Bir filmin dağıtım hakları yatırımcılar için teminat görevi görebilir, ancak bu hakların değeri filmin başarısı kadar belirsizdir. Öneriler, incelemeler, ödüller ve fragmanlar, üretim maliyetleri karşılanana kadar mevcut değildir. Bu nedenle, bu sayılanlar bir filmi önceden finanse etmek için yararsızdır ve yatırımcılar, ünlü bir yönetmen, yıldız oyuncu kadrosu veya diğer ünlü tarafların sözde "güvenilir isimlerin" itibarına güvenmek zorundadır. Saygın isimlere sahip olmak, film finansmanını büyük ölçüde kolaylaştırır. Alternatif olarak yatırımcılar taahhütte bulunmadan önce katılımlarını talep ederek diğer yatırımcıların ve finansman kuruluşlarının yargularına güvenebilirler.

³ E.g. <https://www.reuters.com/article/us-industry/how-much-does-movie-marketing-matter-idUSTRE65A13Q20100611>.

Bir film için finansman sağlamak amacıyla, *ön* satış anlaşmaları ("*ön* satış") ve asgari garantiler zorunlu değilse de yaygındır. *Ön* satış, üreticiler ve distribütörler arasında, distribütörün üreticiye beklenen gelirler için sabit bir avans ödemeyi taahhüt ettiği sözleşmelerdir. Asgari teminat olarak adlandırılan avans, filmin bitiminde ödenir. Buna karşılık, distribütör filmi belirli bir bölgede ve/veya dağıtım kanalında satma veya sergileme hakkını elde eder. Sözleşme tarafı, dağıtım haklarını yeniden satan bir aracı da olabilir. *Ön* satışların içinde bir filmin bütçesinin küçük bir yüzdesinden yarısından fazlasına kadar her şeyi dahil edilebilir ve bir bankadan bir yapım kredisi için teminat oluşturabilir⁴.

Genellikle sinemalar, yayıncılar, ödemeli TV ve talep üzerine video⁵ (VOD) kanalları, rakiplerin haklarının değerini baltalaması riskini azaltmak için dağıtım kanalları için özel haklar talep eder. Aynı nedenden ötürü lisans sözleşmeleri daha sonraki daha düşük değerli zaman aralıklarında, daha önceki yüksek değerli gişelerinin yamyamlaşmasını⁶ en aza indirmek için tipik olarak belirli zaman dilimleri için "ekran" adı verilen özel haklar verir. Avrupa'daki yayıncılar ve sinemalar genellikle ulusal olarak faaliyet gösterir ve bu nedenle ağırlıklı olarak kendi bölgelerindeki münhasır haklarla ilgilenirler. Kendi pazarları dışındaki haklara olan ilgileri en iyi ihtimalle sınırlıdır ve üreticinin bu hakları bölge bazında başkalarına satması daha kazançlı olacaktır.

Bölgesel münhasırlık, distribütörlerin pazarlama giderlerinin avantajlarından yararlanmalarına

⁴ **FIAD/International Federation of Film Distributors' Associations** (2017) Position Paper on the European Commission Proposal on Regulation on certain online transmissions of broadcasting organisations and re-transmissions of television and radio programmes (Revisited Sat/Cab), s. 6.

⁵ *Çevirmen notu:* İngilizce orijinali "video on demand".

⁶ *Çevirmen notu:* bkz. Kanibalizasyon; Pazarlama stratejisinde, yamyamlık, aynı üretici tarafından yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi sonucunda bir ürünün satış hacminde, satış gelirinde veya pazar payında azalma anlamına gelir.

da yardımcı olabilir. Rakiplerin bu tür çabalarda özgürce hareket etmesini engeller ve bu da pazarlamaya yeterince yatırım yapılmamasına neden olur⁷. Bir üreticinin bölgesel bazda satış haklarını tercih etmesinin üçüncü nedeni, yüksek gelirli ve düşük gelirli ülkeler arasında fiyat ayrımcılığına girme olasılığıdır.⁸ Bir işletme gişesindeki bölgesel lisanslamanın, ülkeler arasında senkronize edilmediği sürece diğer gişelerde bölgesel lisanslamayı zorunlu kılma eğiliminde olduğunu unutmayın. Örneğin, A ülkesinde istek üzerine transaksyonel video⁹ (TVOD) işletmesi için geleneksel olarak erken bir işletme ekranı olan lisans sahibi, bir filmin daha önce gösterilmiş olabileceği yer olan B ülkesinde isteğe bağlı abonelik video¹⁰ (SVOD) işletmesi veya ücretsiz yayınla rekabeti önlemek isteyecektir.

Münhasır ekranlar ve bölgesel lisanslar aracılığıyla, dağıtımçılar filmi bölgede, platformda veya lisans ile kararlaştırılan zaman diliminde başka hiç kimsenin dağıtamayacağından emin olabilirler. Bununla birlikte, bu tür bir bölgesel münhasırlık, 4. bölümde tartışılacağı gibi, AB hukuku ve politikalarıyla giderek daha fazla çelişmektedir. Aynı zamanda piyasa güçleri ile tüketicilerin beklentileriyle uyumsuzdur ve tüketicilerin bir filme erişim elde etmek için çevrimiçi korsanlığa dönme riskini artırmaktadır.

Birincisi, film tüketimi küresel olarak çalışan platformlara doğru kaymaktadır. Tarihsel olarak sinema, ticari açıdan en çekici ekran olmuştur ve bunu DVD'ler gibi fiziksel taşıyıcıların satışı ve kiralanması ve yayıncılık izlemektedir. DVD pazarı, TVOD'ye ve özellikle Netflix ve HBO gibi SVOD hizmetlerine yer açmak için çöktüğünden bu hızla değişti. SVOD, 2016 yılında Avrupa'da toplam ücretli hizmet gelirlerinin yalnızca %7'sini oluştururken, gelir artışının %60'ını oluşturdu. Avrupa'da SVOD aboneliği %55 artışla 2016 yılında 37,7 milyon Euro'ya yükseldi¹¹. Sinemalar ve DVD mağazalarının aksine, bu dijital platformlar küresel olarak çalışmakta ve küresel veya Pan-Avrupa lisans anlaşmalarını tercih etmektedir.

İkincisi, bölgeler homojen tüketici grupları veya kültürel kimliklerle tam olarak eşleşmiyordu. 1 Ocak 2018 tarihinde, 22,3 milyon AB vatandaşı AB üyesi olmayan bir ülkenin vatandaşlığına sahipken (AB-28 nüfusunun %4,4'ü) 17,6 milyon AB vatandaşı, kendi vatandaşlığından başka bir Üye Devlette yaşıyordu¹². Ayrıca nüfuslar ve kültürel gruplar arasında zevkler farklılık gösteriyordu. Bütün bunlar, bölgesel işletmenin potansiyel pazarın önemli bir payını karşılıksız bırakacağı anlamına geliyordu.

III. AVRUPA FİMLERİ

Avrupa filmleri, geniş izleyici kitlesi çekmede Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilen filmlere nazaran daha az başarılıdır. 2017'de, Avrupa filmleri AB sinema içeriğinin %27,5'ini oluştururken; ABD tarafından fonlanıp Avrupa'da üretilen filmler de %3,7'lik kısmı oluşturmaktaydı. 2012 ve 2017 arasında, AB sinema kabullerinde bu Avrupa payı %27-34 iken, ABD filmleri %63-70 ve dünyanın geri kalanı %3'tür¹³. Televizyonda, Avrupa filmleri film

⁷ Langus, Gregor; Neven, Damien & Poukens, Sophie (2014) Economic Analysis of the Territoriality of the Making Available Right in the EU. Prepared for DG Markt, European Commission. Charles River Associates/ European Union, Brussels, BE, bölüm 3.2.

⁸ Langus et al. (2014), Ch. 3.3; Oxera, Oliver & Ohlbaum (2016) The impact of cross-border access to audiovisual content on EU consumers, London, UK [https://www.oxera.com/wp-content/uploads/media/oxera_library/downloads/2016-05-13-Cross-border-report-\(final\).pdf](https://www.oxera.com/wp-content/uploads/media/oxera_library/downloads/2016-05-13-Cross-border-report-(final).pdf) s.e.t. 19.02.2021.

⁹ Çevirmen notu: İngilizce orijinali "transactional video on demand"; transaksyonel istek üzerine video (TVoD), müşterilerin her bir talebe bağlı video içeriği için ödeme yaptıkları bir dağıtım yöntemidir. Örneğin, bir müşteri izlediği her film veya TV şovu için bir ücret ödeyecektir.

¹⁰ Çevirmen notu: İngilizce orijinali "subscription video on demand".

¹¹ EAO/European Audiovisual Observatory (2018a) Yearbook 2017/2018. Key trends, Strasbourg, s. 50-60.

¹² Eurostat (2019) Migration and migrant population statistics. <https://bit.ly/2Wiffjt>. S.e.t. 15.11.2019.

¹³ EAO/European Audiovisual Observatory (2018b) Focus 2018. World film market trends, Strasbourg, s. 15.

yayınlarının %28'ini oluşturuyordu¹⁴. 2015–2016 sezonunda 18 AB ülkesinde 131 TV kanalı tarafından. Dokuz SVOD hizmeti için 37 ülke kataloğunda, bu ortalama olarak %20 idi¹⁵.

Avrupa filmlerinin Avrupa'daki mütevazı pazar payı, Avrupalı yapımların talebini karşılamamaktadır. 2017'de AB'de 1676 uzun metrajlı film çekilirken, buna karşılık bu sayı ABD'de 821'di¹⁶. Başka bir deyişle: Avrupa filmleri, iki kat fazla üretilse de kendi iç pazarlarında, ABD filmlerinin yarısı kadar pazar payına sahiptir. Bu, AB'de ABD filmlerinin yerli filmlere göre ortalama dört kat daha fazla gösterime girdiğini gösterir (tüm ABD filmlerinin AB pazarına ulaşmadığını dikkate almazsak).

Avrupa filmlerinin bu görece zayıf durumunun bir açıklaması, Avrupa dahilindeki dil engelleri ve kültürel farklılıklardır. AB, neredeyse Üye Devleti adedince, 24 resmi dile sahiptir ve AB vatandaşları ağırlıklı olarak ana dillerinde veya İngilizce konuşulan filmleri izlemektedir. 2016 yılında, Avrupa filmleri kendi iç pazarlarında gösterimlerinin %60'ını oluştururken, çoğu kendi iç pazarlarının dışında bile dolaşmamaktadır. AB'nin geri kalanında kalan kablulere yarısını ve Avrupa dışında yalnızca %19'unu oluşturmaktadır. Yaklaşık 5200 Avrupa filmi 2016 yılında en az bir Avrupa pazarında gösterime girerken, Avrupa dışında bunun yalnızca sekizde bir oranı yani 650 film gösterildi. Avrupa ülkeleri arasındaki ortak yapımlar bu açıdan çok daha iyi performans göstermektedir. Tamamen ulusal Avrupa filmlerinden üç kat daha fazla kabul almakta ve neredeyse iki kat daha geniş yayılmaktadır¹⁷.

İzleyici büyüklüğü açısından mütevazı konumlarının bir sonucu olarak, çoğu Avrupa filmi, Amerikan gişe rekorları kıran filmlerin yaptığı kadar ölçek ekonomilerinden faydalanamamaktadır: sabit

maliyetler daha az girişe yayılabilir ve bu da kayıt başına ortalama maliyetleri yükseltir. Bu durum, bu tür filmlerin prodüksiyon maliyetlerini geri kazanmasını zorlaştırmakta ve yatırımcılar için finansal riskleri daha da artırmaktadır¹⁸. Daha küçük bir müşteri tabanından gelen geri dönüşü karşılamak için, bir filmin ticari olarak sağlam kalması prodüksiyon bütçelerinin daha küçük olmasına bağlıdır. Birçok türde, daha küçük prodüksiyon bütçeleri, yüksek bütçeli filmlerle rekabet etmeyi zorlaştırır. Sonuç olarak, "Avrupa filmleri" genellikle "sanat filmleri" ile eşanlamlıdır, özünde daha küçük bir izleyici kitlesine sahiptir ve daha çok kamu fonlamasına güvenir.

Daha küçük bütçeli filmler için yıldız bir oyuncu kadrosu ve diğer güvenilir isimlerle sözleşme yapmak çok daha zordur. Tüketiciler ve yatırımcılar için bu ön kalite sinyallerine ulaşamayacağı için, bu tür filmlerin finanse edilmesi daha da zor hale gelmektedir. Gişe rekorları kıran filmlerden ziyade tipik bir Avrupa filmi, gösterime girmeden mevcut olmayan incelemelere, önerilere ve ödüllere dayanmak zorundadır. Daha büyük Avrupa prodüksiyonları bile genellikle bir Pan-Avrupa pazarlama kampanyası başlatmak için pazarlama gücünden ve bütçesinden yoksundur. Festivallerde ödüller ya da adaylıklar kazandıktan sonra ya da kendi pazarlarında başarılı olduktan sonra üretici ülkelerinin dışında da itibar kazanmaları gerekir. Bu şekilde bir itibar kazanmak, gösterime girdikten sonra bir yıldan fazla sürebilir ve genellikle filmlerin yurtdışında dolaşmaya başlaması için bir ön şarttır. Teatral yayınların bölgeler arasında¹⁹ daha fazla senkronize hale geldiği büyük gişe rekorları kıran filmlerin aksine, daha küçük ancak başarılı Avrupa prodüksiyonları, bölgesel işletme ekranlarının uyumsuz olduğu önemli bir

¹⁴ EAO (2018a), s. 18, 55–57.

¹⁵ EAO (2018a), s. 20–25.

¹⁶ EAO (2018b), s. 17, 42.

¹⁷ EAO (2018a), s. 8–14, 54.

¹⁸ Bu, 2003 ile 2011 yılları arasında üretilen Birleşik Krallık'taki bağımsız filmlerin yalnızca %6,6'sının karlı olduğu gözlenmiştir, **Oxera and O&O** (2016), s. 3.

¹⁹ Bu durumu şu veri açıklar: en iyi 100 film için ABD ve İngiltere sinema gösterimi arasındaki ortalama süre, 2000 yılına kadar yaklaşık 100 günken, 2016'da sadece 10 güne düşmüştür. Bakınız <https://stephenfollows.com/changing-movie-release-patterns>.

zaman aralığını beklemelidir. Bu dönemde bölgesel ruhsat verememek yamyamlaşma²⁰ risklerini artırabilir ve distribütörlerin lisans yatırımlarını ve bu tür yatırımları karşılama fırsatlarını zora sokabilir. Sonuç olarak, Avrupa prodüksiyonları tipik olarak uluslararası başarı için bölgesel lisanslara Amerikan gişe rekortmeni filmlere göre daha bağımlıdır.

Ortalama bir Avrupa filmi için ölçek eksikliğinden kaynaklanacak bir serbest piyasa sonucu, daha az prodüksiyon ortaya çıkacaktır. Öte yandan bu husus, çeşitli nedenlerden dolayı istenmeyen bir durumdur. Kültürel ve politik bir perspektiften bakıldığında, filmler, korunmayı ve tanıtımı hak eden Avrupa'nın ve Üye Devletlerinin veya bölgelerinin kültürel kimliğinin taşıyıcıları olarak görülmektedir²¹. Ekonomik açıdan bakıldığında, sağlıklı bir film endüstrisi iş kolları, gelen yatırım ve yattığı vergi gelirleri için önemli arz eder. Ulusal film endüstrisi bunu defalarca vurgulamıştır²². Ayrıca, başarılı filmler turistlerin harcamalarına da yön verebilir - Yüzüklerin Efendisi'nin Yeni Zelanda²³ ve Harry Potter'ın Londra için yaptığı gibi. Bu kültürel, politik ve ekonomik argümanlar, Avrupa'da önemli film finansman kaynaklarına dönüşen ve AB'nin ABD'den iki kat daha fazla uzun metrajlı film üretmesine katkıda bulunan çok çeşitli film destek politikaları ile sonuçlanmıştır.

Sonuç olarak, Avrupa'da film finanse etmek oldukça karmaşık bir iştir. Çoğu Avrupa filmi, özellikle daha büyük Avrupa ortak yapımları, tipik olarak

yapım bütçelerini 20 veya daha fazla finansman kaynağından almaktadır. Genellikle bu, ortak yapımçı ülkelerin her birindeki hibeleri ve / veya kredileri, ortak yapımçı ülkelerdeki teşvik programlarını, *Eurimages*²⁴ gibi Avrupa fonlarından gelen desteği ve uygun olduğunda uluslararası ortak yapım fonlarını içerir. Münhasır anlaşmalardan gelen ön satışlar ve asgari garantiler ile kamu veya özel yayıncılar ve diğer dağıtımçılar ile ortak yapım anlaşmaları, bu masrafları destek planlarından tamamlar. Ayrıca, yatırımlar genellikle üreticilerin kendileri ve diğer özel yatırımcılar tarafından yapılır²⁵.

Bölgesel münhasırlık, dağıtımçıların ve kamu ve özel yayıncıların (genellikle ortak yapımçı olarak hareket eder), aynı filmin eşzamanlı tekliflerinden kaynaklanan rekabetten korkmadan, özellikle yerel izleyici pazarlarına yönelik tiyatro gösterimlerine veya yayıncılarına yatırım yapmalarına ve bunların reklamını yapmalarına olanak tanır. Daha büyük film prodüksiyonları, genellikle, dağıtım ve yayın haklarının bölgesel sınırlara göre "bölündüğü" çok sayıda dağıtımçı ve/veya yayıncıyı içeren geniş kapsamlı Avrupa ortak yapım anlaşmalarının ürünüdür. Kamu tarafından finanse edilen film fonlarının çoğu, Üye Devletler düzeyinde de faaliyet gösterir ve bazen ulusal yayıncıların veya dağıtımçıların sübvansiyonlu filmlerde hakları güvence altına almalarını talep eder. Özel yatırımcılar da benzer şekilde film prodüksiyon kredileri için teminat olarak bölgesel olarak tanım-

²⁰ *Çevirmen notu:* bkz. Kanibalizasyon; Pazarlama stratejisinde, yamyamlık, aynı üretici tarafından yeni bir ürünün piyasaya sürülmesi sonucunda bir ürünün satış hacminde, satış gelirinde veya pazar payında azalma anlamına gelir.

²¹ E.g. **voor Cultuur**, Raad (2018) Zicht op zoveel meer. Den Haag, NL.

²² E.g. **Oxford Economics** (2013) Economic contribution of the Dutch film and audio-visual industry. Final Report September 2013, Oxford, UK

²³ E.g. **Croy** W. Glen (2004) The Lord of the Rings, New Zealand, and tourism: Image building with film. Department of Management Working Paper Series No. 10/04. Monash University Business and Economics, Melbourne, AU.

²⁴ *Çevirmen notu:* 1989'dan beri faaliyet gösteren Eurimages, Avrupa Konseyi'nin kültürel destek fonu olarak kurulmuştur. Eurimages, uzun metrajlı kurgu, animasyon ve belgesel filmlere finansal destek sağlayarak bağımsız film yapımını teşvik eder. Bunu yaparken, farklı ülkelerde kurulmuş profesyoneller arasında işbirliğini teşvik eder.

²⁵ Bkz vaka örnekleri için. **Poort**, Joost; **Hugenholtz**, P. Bernt; **Lindhout**, Peter and **van Til**, Gijs (2019) Research for Committee on Culture and Education (CULT)—Film financing and the Digital Single Market: its future, the role of territoriality and new models of financing. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, BE, Box 3.1; çeşitli finansman kaynaklarının nispi payının daha kapsamlı bir analizi için bkz. **Kanzler**, Martin (2018) Fiction film financing in Europe: a sample analysis of films released in 2016. European Audio-visual Observatory, Strasbourg, FR.

lanmış hakların transferini talep ederler. Özetle, bölgesel olarak tanımlanan haklar, Avrupa film işletmesine ve finansmanına derinden yerleşmiştir.

IV. TELİF HAKKINDAKİ BÖLGESELLİK VE AB'DE KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR

Bölüm 3, bölgesel münhasırlığın Avrupa film finansmanında nasıl kilit bir faktör olduğunu açıklamaktadır. Bölgesel münhasırlık telif hakkı yasasına dayandığından, aşağıdaki bölüm ilk olarak telif hakkı yasasında bölgeselliğin rolünü ve anlamını ve AB hukukunun geçmişte ülkeselliği İç Pazarın ihtiyaçları ile uzlaştırmaya çalıştığını açıklamaktadır (Bölüm 4.1). Ardından, Bölüm. 4.2'de, telif hakkının bölgeselliğine yönelik yakın tarihli ve gelecekteki yasal zorlukları tartışılmaktadır, daha sonra AB rekabet hukuku tarafından belirlenen bölgesel haklar konusundaki sınırlamalar Bölüm 4.3'te incelenmektedir. Bölüm 4.4, film lisanslama sözleşmelerinin, düzenleyici müdahalelere rağmen hâlâ bölgesel hükümler içerebileceğini sorgulanmaktadır.

A. BÖLGESELLİK VE İÇ PAZAR

Telif hakkı; edebiyat, bilim ve sanat eserlerinde münhasır haklar oluşturur. Bern Konvansiyonu ve diğer uluslararası anlaşmaların varlığına ve Avrupa Birliği'nde yaklaşık 30 yıllık uyumlaştırmaya rağmen, telif hakkı esasen ulusal hukuk olarak kalmıştır ve Birliğin Üye Devletlerinin her birinin telif hakkı ve komşu²⁶ (örneğin: bağlantılı haklar) haklar alanında kendi ulusal yasası vardır. Sonuç olarak, AB'deki telif hakkı sahipleri tek bir Avrupa telif hakkı yasasıyla

değil, paralel ulusal telif hakları “paketi” ile korunmaktadır. Örneğin bir film Almanya'da Alman *Urheberrechtsgesetz*²⁷'in kuralları altında korunurken, aynı film Fransa'da *Code de la propriété intellectuelle*²⁸ altında korunacaktır. Telif hakkının münhasır hakları, tamamen veya kısmen devredilebilir veya lisanslanabilir olduğundan, bölgeselliğin doğrudan bir sonucu, bir filmdeki hakların, her ulusal bölge için sahip olunan veya kullanılabilen birden fazla bölgesel olarak tanımlanmış ulusal haklara bölünebilmesidir. Bu, farklı film dağıtıcılarının aynı filmin farklı Üye Devletlerde, örneğin Almanya ve Fransa için, aynı anda münhasır haklarına sahip olabileceğini de açıklar.

Şu açıktır ki, bölgesel olarak tanımlanmış hakların verilmesi veya kullanılması, iç pazarın veya tek pazarın normları ve istekleri ile potansiyel bir çatışma yaratır. Bölgesel olarak sınırlı haklar ve iç pazar ilkeleleri arasındaki içsel gerilim, özellikle hakların açıkça belli olmadığı Üye Devletlerin görsel-işitsel hizmetlerine erişimin “coğrafi engelleme” uygulamasında belirgindir. Bölgesel hakların kullanılması Avrupa içi ticaret ve hizmetlere engel teşkil ettiğinden, 1990'lardan itibaren bölgeselliği iç pazarın gelişen ihtiyaçları ile uzlaştırmak için çeşitli Avrupa politikaları ve düzenleyici araçlar konuşlandırılmıştır.

Örneğin, başlangıçta Adalet Divanı tarafından geliştirilen ve daha sonra Bilgi Toplumu Yönergesinde²⁹ hükme alınan “ilk satış doktrini” olarak da bilinen dağıtım hakkının tüketilmesi kuralı, bir üye devlette ilk yetkili satışlarından sonra telif hakkı sahibinin izni olmadan yeniden satılacak

²⁶ Çevirmen notu: komşu haklar 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 1/B/1-k bendinde “Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının sahip oldukları haklar” olarak tanımlanırken bağlantılı haklar aynı maddenin j bendinde “Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla komşu hak sahipleri ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının sahip oldukları hakları” olarak tanımlanmaktadır.

²⁷ Çevirmen notu: Alman Telif Hakkı ve Bağlantılı Haklar Yasası, tam metni için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/urhg/index.html> s.e.t 15.01.2021.

²⁸ Çevirmen notu: Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu, tam metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414/2021-01-30/ s.e.t 15.01.2021.

²⁹ Bilgi toplumunda telif hakkı ve ilgili hakların belirli yönlerinin uyumlaştırılmasına ilişkin 22 Mayıs 2001 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi 2001/29/EC Yönergesi.

Bilgi toplumunda telif hakkı ve ilgili hakların belirli yönlerinin uyumlaştırılmasına ilişkin 22 Mayıs 2001 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yönerge 2001/29 / EC.

telifli eserlere maddi malların dahil edilmesine izin vererek gereksiz pazar parçalanmasını ortadan kaldırmıştır. Sonuç olarak, bir Üye Devlette yerel bir hak sahibinden lisans altında satılan DVD'ler, hak sahiplerinin ek izni olmaksızın başka bir Üye Devlette paralel olarak ithal edilebilir.

Özellikle görsel-işitsel endüstri için tasarlanmış diğer bir dikkate değer önlem, uydu yayıncılığının yalnızca yayın sinyalinin menşei ülkesinde telif hakkı amaçlarıyla ilgili bir faaliyet olduğunu belirleyen Uydu ve Kablo Yönergesi³⁰dir³¹. Bununla birlikte, Yönerge, lisans ücretlerini ve uydu yayınının ayak izinin boyutunu (yani ulaşılan ülke sayısını) dikkate alan diğer sözleşme koşullarını hariç tutmamaktadır. Aksine, 17. genel gerekçe³² ilgili taraflara “gerçek izleyici, potansiyel izleyici ve dil versiyonu gibi yayının tüm yönlerini dikkate almaları” talimatını verir.

B. BÖLGESELLİĞE YÖNELİK SON MEVZUAT ZORLUKLARI

Avrupa Komisyonu, çevrimiçi ortamda, dijital tek pazara ulaşmanın önündeki bir engel olarak “gerekçesiz” coğrafi engelleme ve diğer coğrafi ayrımcılık biçimlerini birden fazla belgede yazılı politika biçiminde tanımlamıştır³³.

Avrupa Parlamentosu da bu uygulamalarla ilgili endişelerini defalarca dile getirmiştir³⁴. 2013³⁵ yılında yayınlanan bir Avrupa Parlamentosu çalışması iki tür coğrafi ayrımcılığı birbirinden ayırmaktadır: “coğrafi engelleme” - yani, satmayı veya erişim sağlamayı reddetme³⁶ - ve “coğrafi yer değiştirme” veya “coğrafi filtreleme” - yani satışların koşullandırılması veya hizmetlerin yeniden yönlendirilmesi. Her iki uygulama da tüketicinin coğrafi konumuna dayanmaktadır. Görsel-işitsel hizmetler alanında, her iki tür coğrafi kısıtlama da ortaya çıkmaktadır³⁷.

2017 yılında kabul edilen Taşınabilirlik Tüzüğü³⁸ ile AB, görsel-işitsel alandaki coğrafi yer değiştirme uygulamasına etkin bir şekilde son vermiş durumdadır. Taşınabilirlik Tüzüğü, AB genelinde seyahat eden Avrupalı tüketicilerin kendi ülkelerinde abone oldukları çevrimiçi içerik hizmetlerine erişmeye devam etmelerini sağlamaktadır. Tüzük, Netflix gibi abonelik temelli çevrimiçi görsel-işitsel hizmetlerin operatörlerini, göçmen abonelere Avrupa’da seyahat ederken ikamet ettikleri ülkenin kataloglarındaki içeriğe erişim sağlama yükümlülüğü getir-

³⁰ Uydu yayını ve kablo yeniden iletimi için geçerli telif hakkı ve telif haklarıyla ilgili belirli kuralların koordinasyonuna ilişkin 27 Eylül 1993 tarihli 93/83 / EEC sayılı Konsey Yönergesi.

³¹ **Hugenholtz**, P. Bernt (2009) SatCab revisited: the past, present and future of the satellite and cable directive. IRIS plus 2009-8:7-19.

³² *Çevirmen notu*: İngilizce orijinali “recital”.

³³ **Commission European** (2014) Report on the responses to the public consultation on the review of the EU copyright rules. DG Internal Market and Services, Brussels, BE, s. 6-7; **President Juncker of the European Commission** (2014) Mission Letter to Commissioner Oettinger. 1 November 2014. Brussels, BE; **European Commission** (2015a) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards a modern, more European copyright framework. COM(2015) 626 final. Brussels, BE.

³⁴ E.g. **European Parliament** (2007) Consumer confidence in the digital environment. European Parliament resolution of 21 June 2007 on consumer confidence in the digital environment (2006/2048(INI)). P6- TA(2007)0287. Brussels, BE, para. 30.

³⁵ **Schulte-Nölke**, Hans; **Zoll**, Fryderyk; **Macierzyńska-Franaszczyk** Elwira; **Stefan**, Sebastian; **Charlton** Shaun; **Barmscheid** Marc & **Kubela** Monika (2013) Discrimination of Consumers in the Digital Single Market. Study for the European Parliament’s Committee on Internal Market and Consumer Protection. November 2013. PE 507.456. Brussels, BE.

³⁶ Bkz. **European Commission** (2015b) A Digital Single Market Strategy for Europe – Analysis and Evidence. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. mSWD(2015) 100 final. Brussels, BE, s. 21.

³⁷ **Gomez-Herrera**, Estrella & **Martens**, Bertin (2015) Language, copyright and geographic segmentation in the EU Digital Single Market for music and film. JRC/IPTS Digital Economy Working Paper, 2015-04. https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/JRC92236_Language_Copyright.pdf s.e.t. 15.11.2019.

³⁸ İç pazarda çevrimiçi içerik hizmetlerinin sınır ötesi taşınabilirliğine ilişkin 14 Haziran 2017 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi AB 2017/1128 Tüzüğü.

mektedir. Abonenin geçici olarak bulunduğu ülkede hakları ruhsatlandırılmamış seyahat eden bir aboneye sunulması, normalde telif hakkı ihlali anlamına geleceği için, Tüzük, hizmetin sağlanmasını " sadece abonenin ikamet ettiği Üye Devlette gerçekleştiği varsayımını" uygun görmektedir. Bu nedenle Tüzük, Netflix ve diğer görsel-ışitsel içerik sağlayıcılarının abonelerine yalnızca ikamet ettikleri ülkede güvence altına alınan lisanslara dayalı olarak içerik sunmalarına izin vermektedir.

2018 yılında, "haksız coğrafi engellemeyi" yasaklayan 2018/302 sayılı AB Tüzüğü kabul edilmiştir³⁹. Fakat, "esas amacı spor müsabakalarının yayınlarına erişimin sağlanması olan ve münhasır bölge ruhsatı temel alınarak sağlanan hizmetler dahil olmak üzere görsel-ışitsel hizmetler" bu Tüzüğün kapsamı dışındadır, dolayısıyla Tüzük film endüstrisi için sınırlı bir öneme sahiptir.

Yakın zamanda kabul edilen Çevrimiçi Yayın Yönergesi⁴⁰, görsel-ışitsel alandaki bölgesel münhasırlığa başka bir zorluk teşkil etmektedir. Yönerge, Uydu ve Kablo Yönergesi'nin *menşei ülke* kuralını, karasal yayınlarıyla eş zamanlı olarak internet üzerinden yayın yapan kuruluşlar tarafından sunulan radyo ve televizyon yayınlarına ve yakalama platformları gibi diğer "yardımcı çevrimiçi hizmetlere" genişletmektedir. Yürürlükteki yasaya göre, yayınlarını internet üzerinden eşzamanlı yayınlamak isteyen yayıncılar, yayınların sunulduğu tüm ülkelerdeki ilgili tüm hak sahiplerinden lisans talep edebilmektedir. Komisyon'un Çevrimiçi Yayın Yönergesi önerisinden önceki etki değerlendirme

çalışması⁴¹, "telif hakkının bölgeselliğini" hakların açıkça belirtilmesinin önündeki büyük bir engel olarak tanımladığından denkleştirilecek hakların sayısı katlanarak artmıştır.

Yeni Yönergenin kuralları uyarınca, yayınlarını AB genelinde internet üzerinden eş zamanlı olarak yayınlamak isteyen yayıncıların, yalnızca kuruldukları ülkede lisans almaları gerekmektedir. Yönerge, özellikle hak sahipleri tarafından, münhasır bölgesel hakların verilmesini gereksiz şekilde etkilediği ve dolayısıyla geleneksel film finansmanı uygulamalarını baltaladığı için eleştirilmiştir. Bu eleştiriye yanıt olarak, Avrupa Parlamentosu'ndaki tartışmalar sırasında Yönergenin menşei ülke kuralının kapsamı daraltılmıştır. Kabul edildiği son şekliyle, yeni kural yalnızca radyo programları, televizyonda yayınlanan haberler ve güncel olay programları ve "yayın kuruluşunun tamamen finanse edilen kendi prodüksiyonları" için geçerlidir.

Telif hakkının bölgeselliğine yönelik nihai zorluk, daha uzak bir gelecektedir. AB, hakların bölgesel olarak uygulanmasının gerektirdiği iç pazarın önündeki bazı engellerin üstesinden gelmek için tüketme kuralı ve menşei ülke ilkesi gibi çeşitli düzenleyici araçlar kullanmış olsa da gerçek anlamda birleşik bir Avrupa telif hakkı yasasına doğru son adım henüz atılmamıştır. Bir gün, bu tür bir birleştirme, mevcut ulusal telif hakkı yasalarının yerini alarak, birlik genelinde üniter telif hakkı koruması sağlayacak genel bir *AB Telif Hakkı Tüzüğü* ile şekillenebilir⁴².

³⁹ Müşterinin uyuşu, ikameti veya iç pazardaki yerleşim yerine dayalı gereksiz coğrafi engelleme ve diğer ayrımcılık türlerini ele alan 28 Şubat 2018 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi (AB) 2018/302 Tüzüğü ve Tüzüklerdeki (EC) No 2006/2004 ve (EU) 2017/2394 sayılı değişiklikler ve 2009/22/EC Yönergesi.

⁴⁰ Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 17 Nisan 2019 tarihli (AB) 2019/789 sayılı Yönergesi, yayın kuruluşlarının belirli çevrimiçi yayınları ve televizyon ve radyo programlarının yeniden iletimleri için geçerli telif hakkı ve ilgili hakların kullanımına ilişkin kuralları belirleyen 93/83/EEC sayılı Konsey Yönergesi.

⁴¹ **European Commission** (2016) Impact assessment on the modernisation of EU Copyright rules. Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market and Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and re-transmissions of television and radio programmes. SWD (2016) 301 Final. Brussels, BE, s. 14.

⁴² TFEU'nun 118.maddesi, bu tür bir birleşme için açık bir AB yetkisi yaratmıştır.

Son yıllarda hem akademik hem de siyasi çevrelerde birleşme fikri giderek destekleniyor. Örneğin, bir profesörler topluluğu olan Avrupa Telif Hakkı Derneği, Avrupa Komisyonu'na bir birleştirme projesi başlatması için çağrıda bulunan bir halka açık mektup gönderdi⁴³. Avrupa Komisyonu, bir yıl sonra, Konsey ve Avrupa Parlamentosu ile resmi bir tebligat aracılığıyla üniter telif hakkı fikrini kabul etti⁴⁴. Bunu yaparken Komisyon, Avrupa Telif Hakkı Tüzüğüne giden yolun hala uzun ve karmaşık bir yol olduğunu kabul etti. Komisyona göre, üniter telif hakkının getirilmesine, "daha fazla parçalanmaya yol açan tutarsız içtihatlardan kaçınmak için" münhasıran yetkili bir Birlik mahkemesinin atanması eşlik etmelidir. Ancak "bu zorluklar, uzun vadeli bir hedef olarak bu vizyonun terk edilmesine yol açmamalıdır". Eğer kabul edilirse, ulusal telif hakkı yasalarının varlığı sona ereceği için, tamamıyla bütünleşen bir AB telif hakkı yasası ulusal olarak tanımlanmış bölgesel hakları ortadan kaldıracaktır. Bunun yerine, birleşik bir AB telif hakkı yasası, Birliğin tamamında homojen bir şekilde uygulanacaktır.

C. AB REKABET YASASININ BÖLGESEL HİBE VERME SINIRLARI

Spesifik düzenleyici müdahalenin yanı sıra, bölgesel hakların verilmesi, AB rekabet hukukunun genel kurallarına, özellikle Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşmanın (TFEU) 101. (anti-tröst) ve 102. (hakimiyetin kötüye kullanılması) maddelerine ters düşebilir. – eski adıyla AT Antlaşması madde 81 ve 82. Yıllar içinde, rekabeti denetlemekle görevli Avrupa Komisyonu ve Avrupa Adalet Divanı, konu hakkında kapsamlı bir içtihat oluşturdu. Fikri mülkiyet hukuku, rekabet hukuku ve AT Antlaşmasının iç pazar özgürlükleri arasındaki arayüzle ilgili bir dizi

davada mahkeme, rekabet hukuku ve ekonomik özgürlüklerin uygulanmasının "belirli konu'yu" etkilememesi gerektiği doktrini geliştirmiştir⁴⁵. Bu doktrin, geçmişte mahkemenin rekabete ve mal ve hizmetlerin dolaşım özgürlüğüne yönelik belirli sözleşme kısıtlamalarını kabul etmesine yol açmıştır.

Mahkeme tarafından 1982 yılında karar verilen *Coditel II*⁴⁶'nin dönüm noktası niteliğindeki davasında, bir film için münhasır bölgesel telif hakkı verilmesinin tek başına anti-tröst yasasının ihlali anlamına gelmediğine, ancak böyle bir sözleşme rekabet hukukunu ağır şekilde ihlal edebilir "eğer film dağıtımının kısıtlanması veya sinematografik piyasada rekabetin bozulması gibi bir amacı veya etkisi varsa"⁴⁷. Bu kararda, mahkeme, Avrupa'daki film endüstrisinin belirli ekonomik özelliklerini açıkça dikkate almıştır:

Sinematografik endüstrinin ve Topluluk içindeki pazarlarının özellikleri, özellikle farklı dil gruplarının yararına seslendirme ve altyazı ile ilgili olanlar, televizyon yayınlarının olanakları ve Avrupa'daki sinematografik prodüksiyonun finansman sistemi ile ilgili olanlar şunu göstermektedir: Münhasır bir sergi lisansı, kendi başına, rekabeti önleme, kısıtlama veya bozma anlamına gelmez. (Paragraf 16)

Bölgesel haklar verilmesinin, rekabet hukukunun ihlali anlamına gelip gelmediği, bu nedenle

⁴³ **European Copyright Society** (2014) Letter to Mr Guñther Oettinger, Commissioner for Digital Economy and Society, European Commission, on the Unification of Copyright Law. https://europeancopyrightsocietydotorg.files.wordpress.com/2015/12/ecs_letter_to_oettinger_fi_n-1.pdf S.e.t. 15.11.2019.

⁴⁴ **European Commission** (2015a).

⁴⁵ **Triaille**, Jean-Paul (2013) Study on the Application of Directive 2001/29/EC on Copyright and Related Rights in the Information Society (The "Infosoc Directive"). Brussels, BE, s. 180.

⁴⁶ *Çevirmen notu*: Avrupa Birliği Adalet Divanı C-262/81 - *Coditel v Ciné-Vog Films* 06/10/1982 tarihli kararı detaylı bilgi için bkz. <http://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=C%3B262%3B81%3BRP%3B1%3BP%3B1%3BC1981%2F0262%2FJ&oqp=&for=&mat=or&lgrc=en&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&dates=&pcs=Oor&lg=&parties=Coditel%2Bv%2BCin%25C3%25A9-Vog%2BFilms%2B&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=en&avg=&cid=2268839> s.e.t. 15.01.2021.

⁴⁷ Dava 262-81, *Coditel - Cine (Vog Films)* (ECR 1982, s. 3381) 6 Ekim 1982 tarihli karar.

sinematografik piyasanın "belirli özellikleri" ışığında değerlendirilmelidir.

Yakın zamanda verilen Avrupa Adalet Divanı'nın, 2011 tarihli *Premier Lig*⁴⁸ kararında, ücretli televizyon yayıncısını, söz konusu lisans anlaşmasının kapsamına giren bölge dışındaki tüketicilere şifre çözme cihazları sağlamamasını zorunlu kılan özel bir ödemeli televizyon lisans anlaşmasının TFEU'nun 101. Maddesini ihlal ettiğine karar verdi⁴⁹. Bu karar, Üye Devletlerdeki tüketicilere bölgesel lisans kapsamında olmayan "aktif" ve "pasif" satışları birbirinden ayıran genel AB rekabet yasası⁵⁰ 38 ile aynı doğrultudadır. Rekabet yasası, bir lisans verenin, lisans sahibinin lisanslı bölge dışında aktif olarak müşteri aramamasını zorunlu kılmasına izin verirken, lisans alanın bu tür tüketicilere "pasif" satış yapması engellenemez. Diğer bir deyişle, bölgesel yayın lisansı asla mutlak olmayacaktır.

Premier Lig kararının ardından eleştirmenler, mahkemenin gerekçesinin film sektörüne de uygulanıp uygulanmayacağını sorguladılar⁵¹. Spor ve film yayıncılığının ekonomisi açıkça aynı olmasa da mahkemenin *Premier Lig* kararı Avrupa Komisyonu'na lisanslı filmleri içeren ödemeli televizyon platform-

larında olası rekabete aykırı lisanslama uygulamalarına yönelik soruşturma başlatması için ilham verdi. Araştırma, bir dizi büyük film stüdyosunu ve Sky UK Limited'in (ve yan kuruluşlarının) dahil olduğu lisans sözleşmelerine odaklanmaktadır. Şimdiye kadar bu, Paramount ve Disney'in, paralı televizyon sağlayıcılarının lisanslı bölge dışındaki tüketicilerin "pasif" taleplerine yanıt vermesini engelleyen lisans sözleşmelerindeki kısıtlamaları kaldırma veya artık uygulamama taahhütlerine yol açtı⁵².

Çevrimiçi görsel-işitsel yayın hizmetleriyle ilgili olarak film yapımcılarına benzer kısıtlamalar getirilecek olursa; bunun artık lisans sahiplerini, lisanslı bölge dışında ikamet eden tüketicileri "coğrafi engellemeye" zorlayamayacakları anlamına gelecektir.

D. SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ VE BÖLGESEL MÜNHASIRLIK

AB telif hakkı yasasında devlete dayalı bölgeselliğin kademeli olarak kaldırılması, bölgesel etkiye sahip münhasır haklar verilmesinin sonlanması anlamına gelmeyebilir. Bölgesellik artık tamamen ulusal telif hakkı yasasına dayandırılmasa bile, sözleşme özgürlüğü, yani tarafların kendi eylemlerini sözleşme yoluyla yönetme özgürlüğü devam etmektedir. Sözleşme özgürlüğüne dayalı olarak, bir film yapımcısı ve bir dağıtımçı yine de bölgesel olarak kısıtlanmış özel bir lisans üzerinde anlaşabilir. Örneğin, 'Uydu ve Kablo Yönergesi'nde menşei ülke kuralının getirilmesi, uydu yayıncılığı alanında bölgesel olarak kısıtlanmış lisans uygulamasına son verememiştir. Yönerge, bir filmin telif hakkı sahiplerinin sözleşmeye bağlı olarak bir uydu yayıncısını, yayının amaçlanmadığı ülkelerde yayın almaktan kaçınmak için şifreleme veya diğer teknik araçlarını kullanmaya zorlamasını engellemez. Böylelikle, Yönergenin sınır ötesi uydu yayıncılığı için bir iç

⁴⁸ *Çevirmen notu:* Avrupa Birliği Adalet Divanı C-403/08 - Football Association Premier League and Others 04/10/2011 tarihli kararı detaylı bilgi için bkz. <http://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=C%3B403%3B8%3BRP%3B1%3BP%3B1%3BC2008%2F0403%2FJ&oqp=&for=&mat=or&lgrec=en&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&dates=&pcs=Oor&lg=&parties=Premier%2BLeague%2B&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=en&avg=&cid=2269241> . s.e.t. 15.01.2021.

⁴⁹ Birleştirilen C-403/08 & C-429/08, Football Association Premier League Ltd ve Diğerleri - QC Leisure ve Diğerleri; ve Karen Murphy - Media Protection Services Ltd (ECR 2011, I-9083) davaları için verilen 4 Ekim 2011 tarihli karar

⁵⁰ Bkz. Ör. 20 Nisan 2010 tarih ve 330/2010 sayılı Komisyon Tüzüğü (AB) Madde 4 (b) (i). Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 101 (3) 'ü dikey anlaşmalar ve uyumlu uygulama kategorilerine ayırdı.

⁵¹ **Cabrera Blazquez**, Francisco Javier; **Cappello Maja**; **Grece Christian** and **Valais Sophie** (2015) Territoriality and its impact on the financing of audiovisual works. IRIS Plus 2015-2:1-69, s. 55 vd.

⁵² 26 Temmuz 2016 tarihli Komisyon Kararı, Madde 101 kapsamında Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma ve EEA Antlaşmasının 53. Durum AT.40023 - Ödemeli TV'ye sınır ötesi erişim.

pazar yaratma şeklindeki açık amacına rağmen bölgesel münhasırlık elde edilmektedir⁵³.

Bu sorun, ‘Çevrimiçi Yayın Yönergesi’ ile ilgili tartışmalar sırasında yeniden ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Yönerge m. 3/(3), “1. paragrafta belirtilen menşei ülke ilkesi, hak sahiplerinin ve yayın kuruluşlarının, birlik hukukuna uygun olarak bu tür hakların kullanımını sınırlandırma konusunda anlaşmaya varma özgürlüğüne halel getirmeyecektir. [...]” şeklindedir. Yönergenin 10. genel gerekçe⁵⁴ de şu şekildedir: “Menşei ülke ilkesi, hak sahiplerinin ve yayın kuruluşlarının birlik yasasına uygun olarak sınırlamalara ilişkin sınırlamalar konusunda, haklarının istismarına karar verme özgürlüğünü etkilememelidir.”

Bu metinler, sınırlı bir menşei ülke kuralının getirilmesine rağmen, AB yasa koyucusunun görsel-ışitsel mecrada⁵⁵ bölgesel ruhsatlandırma uygulamasını muhafaza etme arzusunu açıkça ifade etse de her ikisi de madde 3 ve beraberindeki açıklamayla bölgesel münhasırlık sözleşmesine bağlı hibelerin

“birlik hukuku ve ulusal hukuka uygun olduğu” varsayımına bağlıdır. Burada kastedilen, bu tür sözleşme hükümlerinin AB rekabet hukukunun uygulanmasından muaf olmadığıdır. Lisans sözleşmelerinde bölgesel münhasırlık 101 ve 102 TFEU, komisyon tarafından uygulandığı ve ABAD tarafından yorumlandığı şekliyle ARTIN genel kurallarına uygun olmalıdır.

Bu nedenle soru, münhasır bölgesel haklar verilmesinin AB yasa koyucusunun temeldeki bölgesel telif hakkını azalttığı veya hatta ortadan kaldırdığı durumlarda rekabet hukuku kapsamına girip girmeyeceğidir. İlgili içtihat, bölgesel hibelerin bölgesel haklarla desteklediği durumlarla ilgili olduğundan dolayı -yukarıda tartışılan *Coditel II* ve *Premier League* davalarına bakınız- Avrupa Mahkemesinin bölgesel münhasırlığın yalnızca sözleşmeye dayalı olduğu bir davayı nasıl değerlendireceğini tahmin etmek zordur.

Avrupa Mahkemesi *Coditel II* kararında, AT Antlaşması'nın 36. maddesine (şimdiki TFEU madde 36)'a atıfta bulunarak potansiyel olarak gerçekleştirilebilecek bir bölgesel telif hakkı hibe olarak değerlendirilmiştir. Bu hüküm kapsamında, ticarete getirilen kısıtlamalar, telif hakkını da içeren bir terim olan “sınai ve ticari mülkiyetin korunması” gerekçesiyle gerekçelendirilebilir. Mahkeme'nin, AB yasa koyucusunun kasıtlı olarak temeldeki bölgesel hakkı tamamen veya kısmen ortadan kaldırdığı bir durumda, tamamen sözleşmeye dayalı bölgesel münhasırlığı kabul edip etmeyeceği, özellikle de bu tür bir münhasırlığın AB yasa koyucusunun istediği iç pazar bölünmesini sağlam tutacağı durumlarda şüpheli görünmektedir.

Burada görsel-ışitsel alanda bölgesel haklar verilmesini korumanın daha güvenilir yolu, Avrupa Komisyonu'nu münhasır bölgesel haklar verilmesine ilişkin filme özgü kuralları değiştirilmiş iyi tanımlanmış durumlarda teknoloji lisans anlaşmalarında pazarların münhasır bölgesel tahsisine izin veren blok muafiyetleri” (yani, AB rekabet kurallarına genel muafiyetler) ‘Komisyon Tüzüğü’ oluş-

⁵³ **European Commission** (2002) Report from the European Commission on the application of Council Directive 93/83/EEC on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission. COM(2002) 430 final. Brussels, s. 7.

⁵⁴ *Çevirmen notu*: İngilizce orijinali “recital”.

⁵⁵ Bu istek en açık biçimde **European Parliament, Committee on Legal Affairs** (2017) Report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes (COM(2016)0594 – C8-0384/2016 – 2016/0284(COD)). A8-0378/ 2017. Brussels, BE'de ifade edilmektedir. Bu komite tarafından değiştirilen 11 nolu açıklama şu şekildedir: “Sözleşmeye dayalı özgürlük ilkesi aracılığıyla ve münhasır bölgesel lisanslama gibi mevcut lisanslama modellerini desteklemek için, görsel-ışitsel üretim için hayati önem taşıyan finansman mekanizmalarını ve optimum dağıtım ve Kültürel çeşitliliğin teşvik edilmesini mümkünse, bu Tüzükte belirtilen menşei ülke ilkesinden etkilenen hakların, özellikle de coğrafi engelleme ve coğrafi engelleme gibi belirli teknik aktarım araçlarına ilişkin olarak, istismarını sınırlandırmaya devam etmek mümkün olmalıdır. - Bu hakların istismarına yönelik bu tür sınırlamaların Birlik yasalarına uygun olması koşuluyla, filtreleme veya belirli dil sürümleri söz konusudur.”.

turmak için görevlendirmek olacaktır⁵⁶. Örneğin, dağıtımcılara AB'de üretilen filmlere ilişkin olarak, sınırlı bir süre için, mesela bir filmin gösterime girmesini izleyen iki veya üç yıllık bölgesel münhasırlığa izin verecek bir muafiyet düşünülebilir. Bu, 3. bölümde açıklandığı gibi, daha başarılı Avrupa filmlerinin işletilmesindeki mevcut uygulamalarla uyumlu olacaktır.

AB'nin anti-tröst kurallarına böylesi genel bir muafiyet vermesinin ekonomik gerekçesi, TFEU madde 101(3)⁵⁷, *Coditel II*'de Avrupa Mahkemesi tarafından tanınan sinematografik endüstrinin “özel ekonomik özellikleri” nde bulunabilir. Geçici bölgesel münhasırlığın, Avrupa pazarındaki rekabeti gereksiz yere bozmadan ulusal film üretimi için vazgeçilmez bir teşvik olarak hizmet ettiği tespit edilebilirse, muhtemelen böyle bir muafiyet, TFEU madde 101(3) kapsamına dayanabilir.

V. BÖLGESEL AYRICALIĞA BİR ALTERNATİF: DİL AYRICALIĞI

Önceki bölümün gösterdiği gibi, AB telif hakkı ve rekabet hukukundaki son ve gelecekteki gelişmeler, bölgesel münhasırlığa dayalı film finansman modellerinin sürdürülebilirliğini sorgulamıştır. Bununla birlikte, çoğu kez gözden kaçan şey, telif hakkındaki bölgeselliğin sınırlandırılmasının, dil

piyasaları ile ilgili olarak münhasır hakların verilmesinin sonunu getirmediğidir. ‘Uydu ve Kablo Yönergesi’ ve ‘Çevrimiçi Yayın Yönergesi’nde yer alan menşei ülke kuralı, yalnızca başlangıçta yayınlanan görsel-işitsel çalışmanın sürümleri için geçerlidir. Örneğin, Almanya merkezli bir yayıncı, Alman dilinde bir James Bond filmini uydu yoluyla yayınlamak için özel bir lisans alırsa, yalnızca bu sürüm AB'deki izleyicilere yayınlanabilir. Diğer dil sürümleri için lisanslar (örneğin, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca veya Flamence) diğer yayıncılara münhasır olarak verilebilir. Bu nedenle, menşei ülke kuralının yakın zamanda çevrimiçi yayın biçimlerine genişletilmesi, pazar bölümlenmesini ve dil sürümlerine dayalı fiyat ayrımcılığını etkilememektedir. Telif hakkındaki bölgesellik, uzak gelecekte, ulusal telif hakkı kanunlarının yerini alan bir AB Telif Hakkı Tüzüğü yoluyla tamamen kaldırılacak olsa bile, farklı dil versiyonlarında münhasır hakların verilmesi muhtemelen tamamen yasal kalacaktır. Belirli bir dil versiyonunda bir filmi dağıtmak, yayınlamak veya kullanıma sunmak için münhasır bir hibe, ilgili bölgelere bakılmaksızın, diğer dil versiyonları için diğer münhasır hibelerle birlikte var olabilir.

Avrupa'daki film pazarları, doğası gereği dile göre ayrıldığından⁵⁸, tüm bu sürümler eşzamanlı olarak ve özel olarak lisanslanabilir ve işletilebilir. Brexit'in ardından Avrupa Birliği 27 devlet ve 24 resmi dile sahip olacaktır. Dahası birlik, yaklaşık 40 milyon kişi tarafından konuşulan Baskça, Katalanca, Frizce, Laponca, Galce ve Yidis gibi 60'tan fazla yerel bölgesel veya azınlık diline ev sahipliği yapmaktadır⁵⁹. 2. bölümde bahsedilen AB'deki bölgeler ve kültür grupları arasındaki mükemmel olmayan eşleşmeye rağmen, AB vatandaşlarının ezici bir çoğunluğu ana dillerinin resmi devlet dili veya resmi dillerden biri olduğu bir ülkede ikamet etmektedir⁶⁰.

⁵⁶ Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 101(3). maddesinin teknoloji transferi anlaşmaları kategorilerine uygulanmasına ilişkin 21 Mart 2014 tarih ve 316/2014 sayılı (AB) Komisyon Tüzüğü. Dikey dağıtımda hükümleri yasaklayan dikey anlaşmalar ve uyumlu uygulamalar kategorilerine Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 101(3).maddesinin uygulanmasına ilişkin 20 Nisan 2010 tarih ve 330/2010 sayılı (AB) Komisyon Tüzüğü ve münhasır bölge dışında pasif satışları yasaklayan sözleşmeler.

⁵⁷ TFEU Madde 101(3) “Teşebbüsler arasında malların üretiminin veya dağıtımının iyileştirilmesine veya teknik veya ekonomik ilerlemenin desteklenmesine katkıda bulunan ve tüketicilere adil bir anlaşma sağlayan herhangi bir anlaşma veya anlaşma kategorisi [...] durumunda muafiyetlere izin verir. Ortaya çıkan faydanın payı ve (a) ilgili teşebbüslere, bu hedeflere ulaşılması için vazgeçilmez olmayan kısıtlamalar getirmesi; (b) bu tür teşebbüslere, söz konusu ürünlerin önemli bir kısmıyla ilgili olarak rekabeti ortadan kaldırma olasılığını sağlamaktır”.

⁵⁸ **Cabrera Blázquez** et al. (2015), s. 59.

⁵⁹ Bkz. https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-languages_en.

⁶⁰ **European Commission** (2012) Europeans and their languages. Special Eurobarometer 386. Brussels, BE, s. 4-11.

Bu durum AB vatandaşlarının anadillerinde altyazılı veya dublajlı filmleri tüketmek istediklerini varsayarsak münhasır bölgesel lisanslama ve dil versiyonlarına dayalı münhasır lisanslamanın nüfusun büyük çoğunluğu için çok benzer etkilere sahip olacağı anlamına gelir⁶¹.

Bununla birlikte, bu argümanda birkaç ikaz vardır. İlk olarak, tüketicilerin ana dillerinde dublajlı veya altyazılı filmleri izlemeyi tercih ettikleri varsayımı tamamen doğru olmayabilir. 2012 yılında, AB vatandaşlarının%44'ü radyo veya televizyondaki haberleri en az bir yabancı dilde takip edebileceklerini bildirdiler ve bu oranın o zamandan beri artması muhtemel. Bununla birlikte, bir haberi yabancı dilde takip edebilmek genellikle bir filmin tamamını izlemek ve anlamaktan daha kolaydır ve yabancı versiyonu tercih etmek tamamen farklıdır⁶². 2012'de AB vatandaşlarının %52'sinin altyazıya dublaj yapmayı tercih ettiğini bildirilmiştir.

2012 yılında, İngilizce%38 ile Avrupa'da en çok konuşulan yabancı dil iken, bunu Fransızca (%12) ve Almanca (%11) takip etmiştir. İngilizcenin resmi dil olmadığı 25 Üye Devletten 19'unda en çok konuşulan yabancı dil bu olmuştur⁶³. Orijinal versiyonu önemli ölçüde daha düşük bir fiyattır veya ana dillerindeki versiyondan daha erken erişilebilir, bu nedenle nüfusun göz ardı edilemeyecek bir kısmı, teklif geldiğinde yabancı dilde sunulan bir versiyonu tercih edebilir. Özellikle, bu tüketiciler eğer orijinal İngilizce konuşulan versiyonu veya bir film başka bir dilde üretilmişse İngilizce altyazılı bir versiyonu tercih etmesine sebep olabilirdi. İzleyicilerin anadilleri olmayan bir dilde dublajlı bir versiyona ilgi duymaları pek olası görünmemektedir.

⁶¹ Azınlık dillerini hesaba katarsak, dil versiyonlarına dayalı pazar segmentasyonu için alan - bu durumda büyük olasılıkla altyazılar için - aslında daha da büyüktür.

⁶² **European Commission** (2012), s. 118.

⁶³ **European Commission** (2012), s. 5-6.

Orijinal dillerine ve türlerine bağlı olarak bunun farklı filmler için nasıl oynandığını analiz etmek faydalı olacaktır:

- İlk olarak, menşe ülkesi dışındaki diğer AB pazarlarına ulaşması önemli ölçüde zaman alan tipik bir İngiliz olmayan Avrupa filmi düşünün (bkz. Bölüm 3). Örneğin iç pazarında başarılı olan ve ardından en iyi yabancı film dalında Oscar'ı kazanan bir Polonya filmi düşünün. Bu ödül, daha geniş bir izleyici kitlesinin ilgisini çeker ve AB'deki sinemalara ulaşmasını sağlar. Bu film için, bölgesel lisanslamaya kıyasla dil sürümlerine dayalı lisanslamanın bozucu etkisi minimum düzeyde olacaktır. Lehçe orijinali daha erken bir aşamada diğer AB pazarlarında etkin bir şekilde bulunsun bile, bu, dublaj veya altyazı gerektiren AB pazarının büyük çoğunluğu için pek ilgi çekici olmayacaktır.
- Orijinal olarak İngilizce hazırlanmış bir film için bu farklı olabilir. Ana dili İngilizce olmayan AB nüfusunun belki de %10-20'si, İngilizce orijinali altyazısız veya İngilizce altyazılı, eğer daha erken bir aşamada mevcutsa veya çok daha düşük bir fiyata geliyorsa tercih edebilir. Bu, İngilizce versiyona olan talebi ve dolayısıyla işletme değerini artıracak ve buna bağlı olarak aynı filmin diğer dil versiyonlarının değerini azaltacaktır. Çevrimiçi dağıtım platformları aracılığıyla, İngilizce orijinali, İngilizcenin resmi dil olmadığı üye devletlerdeki taleplerin bir kısmını karşılayacaktır.
- Film lisansı dil sürümlerine dayalı olsaydı, yapımcılar Brexit'in ardından dahi bu İngilizce film için İngiltere pazarına bölgesel lisanslar verebileceklerdi. Bu durum, dile dayalı lisanslamanın yol açabileceği piyasa bozulmalarının çoğunu önleyebilir. Bununla birlikte, İrlanda veya Malta pazarlarında çevrimiçi olarak sunulan İngilizce konuşulan orijinaler, Avrupa'nın başka yerlerindeki İn-

gilizce konuşan vatandaşların kullanımına sunulacaktır. Bu iki ülkede üretilen İngilizce konuşulan filmler için, dil temelli lisanslaşmanın etkileri bu nedenle daha önemli olabilir, ancak mutlaka zararlıdır denemez.

- Tüm Avrupa'da aynı gün yayınlanan küresel gişe rekorları kıran yapımlar için (*Avengers Endgame* gibi), dil ayrıcalığı lehine bölgeselliği ortadan kaldırmak daha derin bir etkiye sahip olabilir. Bu tür filmler için, bölgesel lisanslama öncelikle yüksek gelirli ve düşük gelirli üye devletler arasında fiyat ayrımcılığı amacına hizmet eder ve bu uygulamalar, eğer İngilizce konuşan vatandaşlar, örneğin Letonca altyazılı versiyona kitlesel olarak geri dönerse ve bunu yapabilirlerse, gerçekten de bozulacaktır. Bu, daha düşük ortalama gelire sahip dil alanlarını hedefleyen sürümler için lisans fiyatını ve tüketici fiyatını yükseltmenin olumsuz etkisine yol açabilir. Hak sahiplerinin alternatif bir stratejisi, diğer pazarlar için daha az çekici hale getirmek için bu dil sürümleri için altyazıların kapatılmamasını sağlamak olabilir.

İkinci bir uyarı, bölgesel münhasırlığın dil münhasırlığı ile değiştirilmesinin, Almanya ve Avusturya gibi aynı dili paylaşan üye devletlerde faaliyet gösteren yapımcılar veya yayıncılar arasındaki ortak yapım anlaşmalarını etkileyeceğidir. Bu senaryoda hakların bölgesel olarak bölünmesinin dışlanacağını varsayarsak, bu durumdaki ortak yapımcılar tüm Almanca dil alanı için ortak hak sahipleri haline gelecektir. Ortak yapımcılar, ilk yayın haklarını her ülkede faaliyet gösteren (kamu) yayıncılara tahsis etmeyi sözleşmeye bağlı olarak kabul edebilirken, Almanca dil versiyonundaki alt yayın haklarının dağıtımıcılara veya çevrimiçi platformlara verilmesi, her iki ortak yapımcının da onayını gerektirecektir. Diğer dil versiyonlarındaki haklar (örneğin, İngilizce veya Fransızca) ayrı olarak tahsis edilebilir, verilebilir ve kullanılabilir.

Üçüncü durumda dil ayrıcalığına yönelik olası bir zorluk da otomatik altyazı, altyazı ve hatta

dublaj araçlarından gelebilir. Misal YouTube şu anda İngilizce, Felemenkçe, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Japonca, Korece, Portekizce, Rusça ve İspanyolca dillerinde otomatik altyazılar sunmaktadır⁶⁴. Yapay zekanın yükselişiyle birlikte, bir gün güçlü bir çeviri yazılımı akıllı televizyonlara veya diğer görüntüleme cihazlarına kodlanabilir. Robotik çeviri muhtemelen dublaj yapan insan aktörlerle asla rekabet edemeyecek olsa da, bu teknoloji yine de münhasır dil haklarını olumsuz etkileyebilir. Bununla birlikte, bu alternatif modeli değerlendirirken, hedeflenen "coğrafi engelleri" aşmak için sanal özel ağları ve diğer teknik önlemleri uygulayan tüketici uygulamalarında gösterildiği gibi, bölgesel haklar yoluyla pazar ayırımının da hileye açık olduğunun farkına varmak bölgesel münhasırlığı sağlamada önemlidir.

Özetle, görsel-işitsel içerik dağıtım sözleşmelerinde dil münhasırlığı, kesin olarak tanımlanmış ulusal-bölgesel sınırlar boyunca pazar bölümlenme ve fiyat ayrımcılığı için "doğal" bir alternatif sağlayabilir. Büyük olasılıkla, kültürel ve dilsel çeşitlilik ilkelere AB'de derin köklere sahip olduğu ve dil bölgeleri ulusal bölgelerden farklı olduğu için, rekabet özgürlüğü veya diğer iç pazar özgürlüklerinden herhangi biri ile herhangi bir çatışma ortaya çıkmayacaktır. Bununla birlikte bölgeselden münhasırlığa geçiş, pratik ve teknik zorluklar ve sözleşme sonuçlarından ayrı olmayacaktır. Buna ek olarak da bölgesel haklar verilmesinden dil temelli hibelere geçiş, film endüstrisindeki mevcut lisans uygulamalarından radikal bir sapmaya sebep olmayacaktır. Gerçekten de Avrupa ekonomisinin tek pazara doğru kademeli olarak kaymasına rağmen bu alandaki bölgesel ruhsatlandırma biçimlerinin yaygın kaldığı gerçeği, tamamen olmasa da büyük ölçüde devlet sınırlarıyla örtüşen mevcut dil farklılıkları ile açıklanabilir⁶⁵.

⁶⁴ Bkz. <https://support.google.com/youtube/answer/6373554?hl=en.s.e.t.10.09.2019>.

⁶⁵ **Cabrera Blázquez** et al. (2015), s. 58–59.

Tartışmalı bir şekilde, dil münhasırlığına geçişin pratik dezavantajları, bu alternatif modelin yasal sağlamlığı tarafından ağır basacaktır. Herhangi bir senaryoda, bölgesel olarak münhasır hakların verilmesi AB rekabet hukukunun birleşik zorluklarına karşı giderek daha savunmasız hale gelse de bu model yasal olarak çok daha güçlü olacaktır.

VI. SONUÇ

Bu makale, Avrupa'daki film finansmanının karmaşıklıklarını ve buradaki bölgesel lisansların rolünü tartışmaktadır. Avrupa filmleri, geniş izleyici kitlesi çekmede Amerikan filmlerinden çok daha az başarılıdır. Avrupa filmlerinin Avrupa'daki 2017 pazar payı, Avrupa'nın ABD'den iki kat daha fazla uzun metrajlı film üretmesine rağmen, tipik olarak kabullerin, TV yayınlarının ve uluslararası SVOD ve TVOD kataloglarının %20 ila 30'unu oluşturabilmiştir. Bu nispeten zayıf konum tipik bir Avrupa filminin filmlerin potansiyel olarak sahip olduğu ölçek ekonomilerinden çok daha az yararlanmasına neden olarak, onu bölgesel lisanslamaya ve kamu destek politikalarına daha bağımlı hale getirmektedir.

Bölgesel lisanslama, daha küçük bir izleyici kitlesine dolayısıyla daha küçük bir bütçeye sahip filmler için daha önemlidir çünkü bu tür filmlerin tanınmış bir yönetmen veya ünlü oyuncularla - güvenilir isimlerle- kamuoyuna kaliteli olduğu sinyali vermesi daha zordur. Bu tür filmler şöhretlerini festivaller ve ödüllerle inşa etmelidir. Daha büyük Avrupa prodüksiyonları bile genellikle bir Pan-Avrupa kampanyası başlatmak için pazarlama bütçesinden yoksundur ve festivallerde ödüller kazanana veya kendi pazarlarında başarılı olana kadar yapımcı veya ortak yapımcı ülkeler dışında itibar kazanmazlar, ancak bu süreçten başarıyla geçen filmler diğer AB Üye Devletlerinden gelir elde etmeye başlayabilirler. Bu süreç, bir filmin ilk gösterime girmesinden itibaren bir yıldan fazla sürebilir. Daha küçük yapımlar için, bu dönemde piyasaya özel lisansların verilememesi, distribütörlerin lisanslara yatırım yapma istekliliğini ve yatırımların bir kısmını telafi etme fırsatlarını zora sokar. Bu, büyük

gişe rekorları kıran filmlere yönelik trendden farklıdır ve bu filmler için teatral sürümler giderek küresel olarak senkronize hale gelir.

Bu nedenle, yapımcıların bölge bazında lisans verme olasılığındaki sert ve ani değişiklikler Avrupa film endüstrisi üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Bununla birlikte, aynı zamanda, uluslararası olarak işleyen VOD platformlarının çalkantılı büyümesi ve ulusal sınırlar ile kültürel gruplar arasındaki mükemmel uyumdan uzak olması, esneklik ve film finansmanındaki geleneksel uygulamaları yeniden gözden geçirme isteği gerektirmektedir.

Dahası, tek pazarın önündeki ulusal engelleri kaldırmayı amaçlayan AB hukuku, bölgeselliğin telif hakkı konusunda oynayabileceği rolü kademeli olarak azaltmıştır. AB rekabet hukuku ayrıca bölgesel münhasırlık verilmesine katı sınırlar koyar ve lisanssız bölgelerdeki tüketicilere / izleyicilere "pasif" satışları engelleyen veya kısıtlayan yayıncılık ve ödemeli televizyon lisanslarına ilişkin hükümleri yasaklar. Bölgesel hibeler artık temel bölgesel haklarla desteklenmediğinden, hak sahiplerinin sözleşme yoluyla bölgesel münhasırlığı koruma özgürlüğü, AB rekabet hukukuna karşı giderek daha savunmasız hale gelecektir.

Bölgesel münhasırlığın AB filmlerinin finansmanı ve kullanımı için vazgeçilmez olduğu düşünülürse, Avrupa Komisyonu münhasır bölgesel haklar konusunda filme özgü kurallar koymakla görevlendirilebilir. Bu, halihazırda iyi tanımlanmış durumlarda teknoloji lisans anlaşmalarında pazarların münhasır bölgesel tahsisine izin veren "grup muafiyetlerine" biraz benzeyen değiştirilmiş bir Komisyon Tüzüğü biçimini alabilir.

Film endüstrisinin herhangi bir düzenleyici müdahaleye ihtiyaç duymadan uygulayabileceği bölgesel lisanslamaya bir alternatif, dil münhasırlığında, yani bir filmin farklı dil versiyonları için münhasır haklar verilmesidir. Bu makalede tanımlanan bazı pratik, sözleşmeye dayalı ve teknolojik zorluklara rağmen, görsel-işitsel içerik dağıtım sözleşmelerinde dil münhasırlığı, ulusal sınırlar

boyunca pazar bölümlendirmesi için daha doğal ve yasal olarak daha sağlam bir alternatif sağlar. Özellikle, İngilizce dışında herhangi bir dilde üretilen AB filmleri için, bölgesel münhasırlıktan ziyade dil münhasırlığına dayalı lisanslamanın bozucu etkisinin asgari düzeyde olması beklenmektedir. İngilizce olarak üretilen Avrupa filmleri için etkiler daha önemli olabilir, ancak bunlar mutlaka olumsuz değildir ve Brexit ile birlikte büyük ölçüde çözülebilir. Bölgesel münhasırlığı ortadan kaldırmanın en derin etkisi, bölgesel lisanslamanın öncelikle bir fiyat ayrımcılığı aracı olarak hizmet ettiği ABD yapı işe rekortmeni filmler üzerinde olabilecektir.

Orijinal Eserin Açık Erişimi: Orijinal Eserde geçen “Bu makale, Reklam Ögesi koşulları altında dağıtılmaktadır. Commons Attribution 4.0 Uluslararası Lisansı (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), uygun şekilde vermeniz koşuluyla, herhangi bir ortamda dağıtım ve çoğaltma orijinal yazar (lar) a ve kaynağa atıfta bulunun, Creative Commons lisansı ve değişiklik yapıp yapılmadığını belirtin.” ibaresi gereği: eser çeviridir ve kullanımı halinde orijinal kaynağa atıfta bulunulması gerekir. Bu lisansın bir kopyasını görüntülemek için ziyaret ediniz <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

TASDİK⁶⁶

Bu makale Poort ve diğerlerinin (2019) 2. ve 4. Bölümlerinden yararlanmakla birlikte, bu haliyle güncel durumdadır.

⁶⁶ Çevirmen notu: Orijinal eserde “acknowledgment” notu altında “This article draws on Chapters 2 and 4 of Poort et al. (2019). The article is new in its current form.” hususlar belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

Cabrera Blazquez, Francisco Javier; **Cappello Maja**; **Grece** Christian and **Valais** Sophie (2015) Territoriality and its impact on the financing of audiovisual works. IRIS Plus 2015-2:1-69

Caves Richard E. (2000) Creative industries: Contracts between art and commerce. Harvard University Press, Cambridge

Commission European (2014) Report on the responses to the public consultation on the review of the EU copyright rules. DG Internal Market and Services, Brussels, BE

Croy W. Glen (2004) The Lord of the Rings, New Zealand, and tourism: Image building with film. Department of Management Working Paper Series No. 10/04. Monash University Business and Economics, Melbourne, AU

EAO/European Audiovisual Observatory (2018a) Yearbook 2017/2018. Key trends, Strasbourg, FR

EAO/European Audiovisual Observatory (2018b) Focus 2018. World film market trends, Strasbourg, FR

European Commission (2002) Report from the European Commission on the application of Council Directive 93/83/EEC on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission. COM(2002) 430 final. Brussels

European Commission (2012) Europeans and their languages. Special Eurobarometer 386. Brussels, BE

European Commission (2015a) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Towards a modern, more European copyright framework. COM(2015) 626 final. Brussels, BE

European Commission (2015b) A Digital Single Market Strategy for Europe – Analysis and Evidence. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. mSWD(2015) 100 final. Brussels, BE

European Commission (2016) Impact assessment on the modernisation of EU Copyright rules. Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market and Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes. SWD (2016) 301 Final. Brussels, BE

European Copyright Society (2014) Letter to Mr Günther Oettinger, Commissioner for Digital Economy and Society, European Commission, on the Unification of Copyright Law. https://europeancopyrightsocietydotorg.files.wordpress.com/2015/12/ecs_letter_to_oettinger_fin-1.pdf S.e.t. 15.11.2019

European Parliament (2007) Consumer confidence in the digital environment. European Parliament resolution of 21 June 2007 on consumer confidence in the digital environment (2006/2048(INI)). P6- TA(2007)0287. Brussels, BE

European Parliament, Committee on Legal Affairs (2017) Report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes (COM(2016)0594 – C8-0384/2016 – 2016/0284(COD)). A8-0378/ 2017. Brussels, BE

Eurostat (2019) Migration and migrant population statistics. <https://bit.ly/2WifFjt> S.e.t. 15.11.2019

FIAD/International Federation of Film Distributors' Associations (2017) Position Paper on the European Commission Proposal on Regulation on certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes (Revisited Sat/Cab). Brussels, BE

Gomez-Herrera, Estrella & Martens, Bertin (2015) Language, copyright and geographic segmentation in the EU Digital Single Market for music and film. JRC/IPTS Digital Economy Working Paper, 2015-04. https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/JRC92236_Language_Copyright.pdf s.e.t. 15.11.2019

Hugenholtz, P. Bernt (2009) SatCab revisited: the past, present and future of the satellite and cable directive. IRIS plus 2009–8:7–19

Kanzler, Martin (2018) Fiction film financing in Europe: a sample analysis of films released in 2016. European Audiovisual Observatory, Strasbourg, FR

Langus, Gregor; Neven, Damien & Poukens, Sophie (2014) Economic Analysis of the Territoriality of the Making Available Right in the EU. Prepared for DG Markt, European Commission. Charles River Associates/ European Union, Brussels, BE

Oxera, Oliver & Ohlbaum (2016) The impact of cross-border access to audiovisual content on EU consumers, London, UK [https://www.oxera.com/wp-content/uploads/media/oxera_library/downloads/2016-05-13-Cross-border-report-\(final\).pdf](https://www.oxera.com/wp-content/uploads/media/oxera_library/downloads/2016-05-13-Cross-border-report-(final).pdf) s.e.t. 19.02.2021

Oxford Economics (2013) Economic contribution of the Dutch film and audio-visual industry. Final Report September 2013, Oxford, UK

Poort, Joost; Hugenholtz, P. Bernt; Lindhout, Peter and van Til, Gijs (2019) Research for

Committee on Culture and Education (CULT)—Film financing and the Digital Single Market: its future, the role of territoriality and new models of financing. European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, BE

President Juncker of the European Commission (2014) Mission Letter to Commissioner Oettinger. 1 November 2014. Brussels, BE

voor Cultuur, Raad (2018) Zicht op zoveel meer. Den Haag, NL

Schulte-Nölke, Hans; Zoll, Fryderyk; Macierzyńska-Franaszczyk Elwira; Stefan, Sebastian; Charlton Shaun; Barmscheid Marc & Kubela Monika (2013) Discrimination of Consumers in the Digital Single Market. Study for the European Parliament's Committee on Internal Market and Consumer Protection. November 2013. PE 507.456. Brussels, BE

Triaille, Jean-Paul (2013) Study on the Application of Directive 2001/29/EC on Copyright and Related Rights in the Information Society (The "Infosoc Directive"). Brussels, BE.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM) hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedir. Sorumluluk, çalışmanın yazarına aittir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışmanın hazırlanması ve yazımı aşamasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Yoktur.

Çatışma Beyanı: Yoktur.

Ethics Statement: *The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, TFM does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.*

Contributions Statement: *Author has contributed 100% into preparing and writing this study.*

Statement for Support and Appreciation If Any: *None.*

Statement for Conflict of Interest: *None.*